

Michel Foucault'da Bir Varoluş Estetiği Olarak Parrhesia^[*]

Parrhesia as an Aesthetics of Existence in Michel Foucault

ÖZCAN YILMAZ SÜTCÜ

İzmir Katip Çelebi University

Received: 13.07.2019 | Accepted: 23.07.2019

Abstract: Towards the end of his life, Michel Foucault followed Nietzsche and outlined “arts of the self” or more generally “aesthetics of existence”. By this, he understood a series of creative and experimental times and techniques in which the individual transformed himself/herself into a work of art. Nietzsche, as well, saw the philosopher/artist as a figure transforming himself/herself into a work of art. However, all the works of Foucault can be said to be the history of the subject and the possibilities of getting out of this history. In his early works, Foucault expounded the modes of transforming people into subjects. In his late works, he has questioned the possibilities of the individual getting out of the transformation codes. The fact that the individual makes himself/herself as an artwork rises on this basis. This article focuses on and inquires the very possibility of being the art of self without narration based on Foucault's late work.

Keywords: Aesthetics, parrhesia, aesthetics of existence, ethics of existence, care of self.

© Sütcü, Ö. Y. (2019). Michel Foucault'da Bir Varoluş Estetiği Olarak Parrhesia. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 9 (3), 693-711.

Giriş

Aesthetics, Method and Epistemology kitabının girişinde James D. Faubion M. Foucault kimdir veya Foucault nedir? sorusunu sorarak başlar ve cevabı şöyle verir: “Olasılıklar sonsuz görünüyor: Yapısalcı, idealist, yeni muhafazakar, post-yapısalcı, anti humanist, irrasyonalist, radikal göreceli, iktidar teorisyeni, sınırları aşma misyoneri, estetikçi, ölen adam, aziz veya başka bir şey yoksa post modern” (Foucault, Faubion, and Hurlley 1998, s.xiii). Tüm bu ifadeler ‘Foucault kimdir ya da nedir’ sorusu için yeterli midir? Nasıl oluyor da birbiriyle çoğu zaman çelişen bu kategoriler ve kavramlar onun kimliğinde bir anlam kazanabiliyor ya da kazanabiliyor mu? Foucault’un “kim” ve “ne” olduğunu tam anlamıyla ifade etmek için bu kategoriler ve kavramlar yeterli değildir. Tüm bu kategorileri ve kavramları da içeren ve Foucault’un düşünce tarihindeki konumunu daha belirgin kılacak argüman olsa olsa “...insanın kendini özneye dönüştürme biçimini incelemek...” (Foucault, Michel, 2005, s.58) ve bu biçimin yapı bozumunu yapmak olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle Foucault için en doğru ifade basitçe “özneleşme süreçlerini yapı bozuma uğratan”dır. Foucault’un kendi yazılarında yer alan ufuklar, kimi zaman felsefe tarihine kimi zaman felsefe tarihinin dışına taşsa da her zaman gerek metinlere gerek figürlere - sanatçı veya filozof- gerekse nesnelere ve tarihsel olaylara yaptığı tüm referanslarda özneye ait hakikatin açığa çıkarılması veya deşifre edilmesinden başka bir amaç gütmeyeceği açıkça görülür (Peters, 2005, s.383).

Son zamanlarda yayınlanan bir dizi yayın, Michel Foucault’un Greko-Romen *parrhesia* kavramına dönüşünü ve genel çalışma alanı içindeki işlevini analiz etmeye ve anlamaya çalışıyor. Bu çalışmalar özellikle, *Cinselliğin Tarihi* eserinin yayınlanmasıyla başlayan ve daha sonra ardından gelen kitaplarda, derslerde ve röportajlarda “varoluş etiği/estetigi” kavramını geliştirmesiyle ilgilidir. Nancy Luxon ve Judith Butler da dâhil olmak üzere, çoğu kişi için *parrhesiastik söylem* - kelimenin tam anlamıyla “doğru bir şekilde konuşmak” ve kendini mevcut durum ve başkalarıyla “doğru bir şekilde ilişkilendirme”nin bir aracı olarak işlev görür. Bu açıdan Foucault’nun *parrhesia* kullanımına -etik, politik ve epistemolojik-ilişkin yorumları kabul etmekle birlikte, Foucault’nun 1970’lerin ortasından itibaren verdiği söyleşilerde, yazdığı yazılarda ve anlattığı derslerde hakikat ve

kurmaca üzerine iyi bilinen argümanları boyunca konuşlanan bireyin kendi kendini yansıtan yönlerini vurgulayan alternatif bir *parrhesia* okuması da sunmaktadır (Simpson, 2012, s.100).

1. Bir Sorunsallaştırılma Edimi Olarak Parrhesia:

Bu okumada, açıkça görünen bir çelişkiden yararlanmaya çalışacağım. Foucault'nun genel çalışmaları ile son dönem çalışmaları – *parrhesia* terimini temel aldığı- arasında hakikat açısından bir uyumsuzluk var gibi görünmektedir. Çünkü Foucault, genel çalışmalarında hem epistemolojik hem de etik gerekçelerle hakikat nosyonunu, sürekli olarak sorunsallaştırırken son dönem çalışmalarında *parrhesia* aracılığıyla hem *parrhesiaste*'in hem de muhatabının hakikatle ilişkisini değiştirmeye yardımcı olan doğru bir konuşma etiği ilan eder. Eğer Foucault'un düşüncesine içkin bu açık çelişki çözülmezse, onun “varoluş estetiği” için çalışmasının merkezine aldığı *parrhesia*'nın potansiyel önemi azalabilir. Foucault'nun hakikatin sorunsallaştırması, hakikatin nihayetinde iktidar ilişkileri içinde üretilip sürdürülmesinden kaynaklanır. Sorunsallaştırılan bir hakikatin yerine yeni bir hakikatin tesis edilmesi de ancak bireyin perspektifinden hareketle mümkündür. Bu durum Foucault'nun “hakikat” ve “perspektifcilik” kavramlarına olan ikili bağlılığını ifade eder (Prado, 2006, s.84-94). Foucault'un hakikate bakışı, geleneksel nesnelci hakikat anlayışlarından belirgin bir şekilde ayrılır. Foucault için hakikat kavramı, tek ve değişmez değildir. Aksine onun doğasının çoğulcu olduğunu düşünür ve ona göre “farklı hakikatler veya hakikati farklı söyleme yolları” (Prado, 2006, s.83) vardır.

Hakikate ilişkin tek bir bakış yerine farklı nitelikteki bir bakış açısını koymak, ona ilişkin bir sorunun içinde olduğumuzu gösterir. Nitekim “Foucault'un ortaya koyduğu şekli ile bir hakikat probleminin içinde olduğumuz açık, çünkü hakikat daima ‘uygunluk’ ile tanımlanmıştır, şey ile temsilin uygunluğu, söylemek ile görmenin uygunluğu” (Deleuze, 2019, s.35) gibi. Bu bahsi geçen statüler arasında ne “uygunluk” ne de “karşılıklık” vardır. Hatta bir uyumsuzluk, ilişkisizlik ve ayrılık vardır. Ancak bu uyumsuzluklara rağmen hakikat anlayışı, bir uygunluk olarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla hakikat inşa edilirse veya inşa edilmişse, hakikatin kendisini referans alan nötr bir epistemolojik nokta da olamaz Nietzsche'de

olduğu gibi. Her durumda, Foucault'nun hakikati sorunsallaştırması ve *parrhesia* üzerinden yeni bir yapılandırmaya gitmesi kendi içinde bazı zorluklar barındırmaktadır.

Aslında Foucault, hakikat'in epistemolojik temeli ile pek ilgilenmez. Bunun nedeni, epistemolojik hakikat eğiliminin, iktidar/güç ilişkileriyle iç içe geçmiş olarak pratik ve politik boyutları göz ardı etmesinden ileri gelir. Onun asıl odaklandığı, tarihsel bedenlerin etik ve politik olarak yarattığı *kendilikler* ve bu kendiliklerin ürettiği 'hakikat'tir. Bu açıdan hakikatin asıl nesnesi olan *parrhesia*, Foucault'nun sonraki derslerinde gösterdiği gibi mevcut güç ilişkilerinin yerinden edilmesini ve yerine yenilerinin yaratılmasında temeldir. Bu tarz bir edim, çağdaş toplumda verili olarak görülen birçok ilişki biçiminin iktidar - bilgi, iktidar - birey, birey - birey vb. ilişkisinin sorunsallaştırması anlamında bir güç sağlar. (Sosyal Özgür, 2015, s.221) Foucault'ya göre bu güç, *parrhesia*'nın iktidarın bileşenlerini bozuma uğratması kadar direnç imkânları yaratmasından kaynaklanır. *Parrhesia*, iktidarın üretimi ve sürekliliği konusunda yarattığı hakikat üretme eyleminde bozucu bir niteliğe sahiptir. O halde, *parrhesia* varolan güç ilişkilerini değiştirmek veya yeni bir benlik inşa etmek için imkânlar sunabilir.

1982'deki derslerinde Foucault, öznenin hakikatle ilişkisinde mesele- nin sadece bir doğrulama meselesi olmadığını, aynı zamanda öznenin kendine ilişkin hakikati nasıl söylemesi gerektiğinin altını çizer. Dolayısıyla bir hoca ile öğrenci arasındaki ilişkide söylenecek olanı söylemeyi gerekli kıldığından *parrhesia*, aslında konuşan her kişiden talep edilen bir 'varoluş etiği'dir. Konuşma doğru söylemeyi gerektirdiğinden, söz alan her kişi doğru olduğuna inandığı şeyi söyleme mecburiyetinde olduğundan bir tür akitle hareket eder. Bu akitte *logos* kullanıldığı için zorunlu olarak bir *lexis* (bir söyleme biçimi) de açığa çıkmaktadır. Dolayısıyla, kişinin kendi nitelikleri, kendi duygusu, kendi etkileri olan *pathos*; dil gövdesi olmadan felsefi bir *logos* olamaz. Doğrudan doğruya ruhun üzerinde etkide bulunan sözel öğeler, retorik sanatından farklı bir biçimde iş görür. "Bu, aynı zamanda hem teknik hem de etik olan, hem sanat hem de ahlâk olan ve *parrhesia* olarak adlandırılan diğer şey olmalıdır" (Foucault, ^{2015, s.309}). *Parrhesia*'nın sırrı budur. *Fearless Speech* olarak yayınlanan 1983'deki konferanslarında Foucault:

Parrhesia kullanan kişi, yani *parrhesiastes*, aklındaki her şeyi söyleyen kişidir. Hiçbir şey saklamaz, kalbini ve zihnini konuşma yoluyla başkalarına açar. *Parrhesia*'da konuşmacının zihninde olanların tam ve kesin bir dökümünü vermesi, böylece dinleyicilerin konuşmacının ne düşündüğünü anlayabilmesi beklenir (Foucault, 2012, s.10).

Görüldüğü gibi Foucault, *parrhesia*'nın doğru olanı söylemek olduğunu; doğruyu söylemenin temelinde ise o şeyin doğru olması olduğunu ileri sürer. *Parrhesia*'da sadece dürüst olma ve buna göre düşüncelerin ifade edilmesi yetmez; aynı zamanda dile getirilen "hakikatin kendisi" olmalıdır. *Parrhesia* ediminin gerçekleşmesi için hakikate ulaşmak, hakikate ulaşmak için de bir takım ahlaki ilkelere veya daha genel olarak ahlaki bir varoluşa sahip olmak gereklidir (Foucault, 2012, s.12). O halde *parrhesia*'nın temelinde, hakikat ile ahlaki varoluş arasında her zaman tam bir örtüşme vardır. Foucault'ya göre *parrhesia*'nin geçerli olması için *parrhesiastes*'in varoluşsal durumu ile dile getirilen şey arasında bir tutarlılık ve paralellik olmalıdır. *Parrhesia* ediminde kurmaca, yalnızca başkaları için değil, *parrhesiastes*'in kendisi için de geçerlidir (kurmaca, konuşmacının kendini inşasının bir parçası); ve parrhesiastik pratiklerin nitelikleri olarak görülen kendi üstüne dönme, sorumluluk alma, riski alma ve harap olma gibi yönlerinin hepsi onun için de devredir. Bir varoluş estetiği, *parrhesiastes*'in edimselleşme - risk alması ve harap olması vb. süreçlerinden değil; edimselleşme öncesi süreçlerden - kendi üstüne dönme, kendilik pratikleri - çıkabilir (Simpson, 2012, s.109).

Foucault'nun 1983 yılındaki - *Hakikat Cesareti – Kendinin ve Başkalarının Yönetimi II* derslerinde *parrhesia*, başkası ile değil; kendisi ile konuşan öznenin yapılandırılmasında rol alan bir edim olarak yankılandı. Bu yankı, iki seviyeli bir antlaşmaya işaret eder: Sözceleme (*enunciation*) eylemi ve daha sonra bu eylemle ilişkili olarak açıkça veya dolaylı olarak özne, kendisini daha önce söylediği ifadelerle bağladığı gibi kendisini yaptığı edime de bağlar. Bu edimin en ayrıcalıklı yönü, ilk uygulama alanın polis veya ikna edilecek bir yurttaşlar topluluğu değil, ortak bir duyudan bireyin dünyasına doğru yönelmesidir. Burada ilk kez *parrhesia*'nın polisten *psükhe*'ye doğru anlam kayması yaşadığını görürüz (Foucault, 2018^{s.57}). Foucault, *parrhesia* konusundaki yazılarının çoğunda pedagojik boyutlar daha vurgulu olsa da konuşmacının hakikate sahip olması gerektiği ve sahip

olunan bu hakikatin yükünün de her iki taraf için de taşınması gerektiğini sürekli olarak vurgulamaktadır. *Parrhesia*'nın işlevi sadece muhatabına (başkasına) hakikati söylemek değildir, aynı zamanda onun içinde bulunduğu durum ya da hakikate ilişkin bir refleksiyon da sunmaktır. Ve bu refleksiyon sadece muhataba değil; konuşmacının kendisine de yöneliktir. Hakikati anlamak için kişinin, mevcut ediminden farklı bir davranışa ve farklı bir düşünme sürecine girmesi kaçınılmazdır. Başka bir deyişle hakikati, anlatmak ve anlamak için kişi sürekli şu düşünce tarafından uyarılır: 'şunu yapmamalısın veya şunu düşünmemelisin!' benzer şekilde 'şunu yapmamalıyım ve şu şekilde düşünmemeliyim'. 'Şimdi şu şekilde davranıyorsun veya davranıyorum' ancak 'şu şekilde davranırsan ve davranırsam' hakikati anlamak için daha iyi bir durumda olurum veya olamam. Bu açıdan "*Parrhesia* hem başkasına hem de kişinin kendisine yönelik bir eleştiri biçimidir" (Foucault, 2012, s.15). *Parrhesia*'da muhatabına değil de konuşmacının kendisine ilişkin eleştirisi,¹ bireyin kendi üstüne dönmesi için bir işlev görür. Bu işlevin ilk yönü ise, her şeyden önce konuşmacının kendi performansı ve edimidir. Kişinin bu ediminde öne çıkan yön, hakikate ve ona sadık kalarak başkasına aktarılmasından önce onun ağırlığını taşıyabilen bir ruh haline bürünebilmesi ve kendine ilişkin bir yapılanmada bulabilmesidir. Hakikatin ağırlığını taşıyabilmek ve ona uygun bir pozisyon alabilmek *parrhesia* sürecinde önemli bir eşik olarak durmaktadır. Bu pozisyondan sonra aktarılma süreci gerçekleşir ve başkasına yönelik olarak işlev görmesi söz konusu olur. Bu açıdan *parrhesia*'daki en önemli noktalardan biri, *parrhesiastes*'in kendi üstüne düşünöme yönlendiren bir uygulama olmasıdır.

Parrhesiastes bir profesyonel değildir. Zaten teknik yönleri olsa bile, *parrhesia* yine de bir teknik ya da meslekten farklı bir şeydir. *Parrhesia* bir meslek değildir, sınırlarının çizilmesi daha zor olan bir şeydir. Bir tutumdur, erdemle akrabalığı olan bir varoluş tarzıdır, bir yapma tarzıdır (Foucault, 2018, s.16).

Son dönem derslerinde politik ve etik pratikler alanında *parrhesia*'nın yeniden çözümlenmesine yönelik Foucault, hep aynı temaya döner: ikti-

¹ Bu eleştiri biçimi, Plato'nun Gorgias diyalogunda geçer. Burada Sofistlerin tersine Sokrates, "ilk olarak kendimizi ve bize yakın olanları kınayan kişi olmamız gerektiğini" (Plato, *Gorgias*480d) ifade eder. Bu tür bir eleştiri *parrhesia*'nın hem başkalarına hem de aynı şekilde kendisine yönelik bir uygulama olduğunu gösterir.

dar ilişkileri ile ve bunların özne ile hakikat arasında oynadığı rol nedir? *Parrhesia* kavramı, her ne kadar politik pratikler ve demokrasinin sornsallaştırılmasında temel bir rol oynamış olsa da kişisel etiğin ve ahlaki öznenin kurulması için belirleyici bir role sahiptir. Bunu şu şekilde ifade eder: “Bana öyle geliyor ki *parrhesia* nosyonu incelendikçe, doğrulama (veridiction) biçimlerinin çözümlenmesi, yönetsel tekniklerin incelenmesi ve kendilik pratikleri biçimlerinin ayrıştırılmasının iç içe olduğu görülebilir” (Foucault, 2018, s.10). *Parrhesia* da birbirine indirgenemeyen bu üç öğe arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi bir *varoluş* zeminine bizi götürecektir. Birincisi, doğrulanmanın kendisine içkin bilme (savoirs) meselesi, ikincisi insanların ilişkilerine içkin iktidar veya iktidarlar ve son olarak ise kendilik pratiklerine içkin öznenin kuruluş kipleri meselesidir (Foucault, 2018, s.11). Kendilik pratiklerinin gündeme getirilmesi ve bunların keyfi olarak yani iktidar öğelerinin ve koşulların bir sonucu olması düşüncesi Foucault'ya alternatif bir özne imkânına kapı aralar. Mesele *yeni bir özne* ya da *alternatif bir özne* (Luxon, N., 2008, s.377-402) olunca şüphesiz ki tüm oklar kendilik pratiklerini gösterir. Bu yüzden kendilik pratiğinin niteliği veya nitelikleri, öznenin daha farklı bir konuma çekilmesinin de yegâne yolu olarak gözükmektedir.

2. Bir Kendilik Pratiği Olarak Parrhesia:

Eğer söz konusu olan, bireyin kendisi ve içinde bulunduğu toplum veya site için mümkün olan en iyisini istemekse ve bunun için konuşmaksa, bu durumda bireyin ilk odaklandığı veya yönünü çevirdiği şey kendisi olacaktır. Bu da, insanın içinde yer aldığı toplum veya siteden önce kendisine yönelik bir çalışma ve uğraş içine girmesi demektir. Bireyin kendine yönelik bu eğilimi, onun *kendilik pratikleri* olarak ifade edilebilir. Her ne kadar bu kendilik pratikleri veya kendilik kaybı (*epimeleia beautou*), düşünce dünyasında yeteri kadar yer almamışsa ve kavramsal dünyada yeterince yer edinmemişse de bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Aslında, tüm antik metinlerde, farklı felsefi ve ruhani metinlerde kendilik kaybı (*epimeleia beautou*) ilkesi genel olarak şu terimlerle kendine yer bulmuştur.

Kendiyle ilgilenme, kendine özen gösterme, kendine çekilme, kendine sığınma, hazzını kendinde bulma, yalnızca kendinden keyif alma, kendi eşliğinde kalma, kendiyle dost olma, kendinde bir kale içinde gibi olma, kendine

özenme, kendini kendine adama, kendine saygı duyma, vb. gibi (Foucault, 2015, s.16).

Bütün bu tanımlar ve ifadeler, davranış kurallarına ve kaidelere pozitif bir değer yüklediği gibi bir nevi bir ruh durumuna da işaret eder. Hiç kuskusuz her kendilik edimi, bir *varoluş* biçimi daha doğrusu bir yaşama sanatı/teknigi üzerinden yükselir. Bir konuşma durumundan çok daha fazlasını içeren bu varoluş durumu / süreci, kendisinden sonraki süreçten daha az değerli değildir. Hatta bu süreç olmasa sonraki süreç o kadar değerli ve anlamlı olmayabilir de. Dolayısıyla *parrhesia*'nın ilk aşaması olan kendisiyle ilgilenme ve kendisini bilme süreci, hakikatın açığa çıkmasının ön koşulu olarak anlam kazanmaktadır. Kendini yüceltme, kendine özen gösterme, kendine dönmeye ve kendine hizmet etmeye yönelik bütün bu buyruklar ve ifadeler kulaklarımızda daha çok ne olarak çınlar? Bir etik kopuş arzusu, aşılabilir bir estetik varoluş veya sadece bir birey olarak kendini olumlama ve var olma biçimi olarak (Foucault, 2015, s.16). İnsanın bu kendilik pratiklerinde kendisini, mümkün yaşamın en iyisi için uğraş veren bir işçi olarak tasarlaması ve bunun için uğraş vermesi bir varoluş etiğinden önce bir varoluş estetiğine kapı aralar. Çünkü “kendilik pratikleri, ahlaki yasalardan görece bağımsızlık taşıyan bir kendilik sanatı biçimine bürünür” (Foucault, 2005, s.88).

Foucault'a göre Yunan kültüründe Sokratik metinlerde *kendini bil!* ile bağdaştırılan “kendinle meşgul ol” (*epimele seauto*) öyle bir evrim geçirdi ki bir kendilik kültürü ortaya çıkarmıştır. “İnsan kendi hakkında doğruyu söylemeli” (Foucault, M., 2018, s.6/7). Bir kişinin doğruyu söyleme için yola çıkmasının ilk uğrağı kendisidir ve bu olmadan diğeri kendi başına eksik kalacaktır. Bu kendilik edimleri ilk olarak, Yunanlıların kendini yönetme pratiklerinde cisimleşir. Bu boyut, hem iktidardan hem de erdem bilgisinden daha bağımsız bir statü olarak ortaya çıkmıştır. Başkalarını yönetebilmek için kişinin önce kendini yönetebilmesi ve kendini ona göre şekillendirmesi aynı şekilde toplumda erdemli bir yaşam yaşayabilmesi için önce kendini erdemli bir şekilde kurması gerekir. Bireyin iktidardan ve ahlak ilkesinden kendi üstüne dönerek kendisiyle ilişkide bulunması, farklı bir öznellik veya öznelleşmeye yol açmıştır. Bu, tarihte ilk olarak, kendisiyle ilgilenen ve kendisini kendi için sorunsallaştıran bireyin ortaya çıkışıdır. Yunanlılar, kişinin kendisiyle ilişkiyi bağımsız bir

boyut olarak ilk keşfedenler oldukları gibi, bu boyuttan bir varoluş etiği çıkarmaları konusunda birer öncüdür. “Özne” ile “hakikat” arasındaki ilişkiler, böyle bir varoluşsal estetiğin temelini oluşturur. Bu temel, “kendilik kaygısı” (*epimeleia beautou*) nosyonudur. Bu nosyonun öznenin kendisini bilmesi ve kendisine ilişkin kaygısı üzerine yükseleceği bir başka formülasyon ise “kendini tanı” (*gnothi seauton*)dır. “Bu Delfi buyruğu (bu *gnothi seauton*) ortaya çıktığında, her zaman değil, ama birçok defa ve oldukça anlamlı bir biçimde “kendin için kaygı duy” (*epimeleia beautou*) ilkesiyle eşleştirilmiş, yan yana getirilmiştir” (Foucault, 2015, s.7). Antikçağ dünyasında doğruyu söyleme pratikleri, Sokratik “kendini tanı!” (*gnothi seauton*) ilkesi ile çözümlenemeye fazlasıyla elverişlidir. Burada *parrhesia* için “kendini tanı” ilkesi, başka ilkelerin tanımladığı “kendilik kaygısı” (*epimeleia beautou*) ve “kendine özen gösterme” (*application a soi-mem*) ile iç içe geçmiştir. Aslında burada söz konusu olan şey, iki kavramın benzerliği veya içeriklerinin ortak temaya değinmesi değildir. “Kendini tanı!”² kuralı daha çok kendine ilişkin bir kaygı duy! düzleminde formüle edilir. Bu formülasyon, genel olarak kişinin kendi kendisi ile ilgilenmesi, kendini unutmaması ve kendine özen göstermesinin gerekliliği şeklinde olmuştur (Foucault, 2015, s.7).

Eğer *parrhesia*'dan anlaşılan şey, doğruyu söyleme cesareti ve bu cesarete göre kişinin kendini yapılandırması işlevi ise, bu durumda artık farklı bir *parrhesia* biçimi ile karşı karşıyayız. Bu, politik *parrhesia*'dan esas ve işleyişi bakımından farklılık arz eden ve daha çok kişinin kendi kendisini tanıması ve yapılandırması için Sokrates'in kullandığı yeni tür bir *parrhesia*'dır: Bilgelik (*phronesis*), hakikat (*aletheia*) ve ruh (*psükhe*) un birbirine geçmesi ile beliren bir *parrhesia*. Bu *parrhesia*, kişinin kendisi ile yani kendisi ile kurduğu ilişkide ve kendisine özen göstermesi üzerine yoğunlaşır. Bu kendilik, *aletheia* ile tanımlanır. Aletheia ile ilişkide bulunduğu ve onun aktarımı ile uğraşıldığı sürece o da kişinin varlığı üzerine etkilidir.

² *Kendini Tanı*'nın bu formülasyonunu çok açık olarak Platon'un *Sokrates'in Savunması* metninde, kişinin kendini, özü itibarıyla, temel ve ilk işlevi, mesleği ve görevi başkalarını kendileriyle ilgilenmeye, kendilerine özen göstermeye ve kendilerini ihmal etmemeye teşvik etmesi şeklinde görürüz. “Aziz dostum, sen bir Atinalısın, en büyük şehrin, bilgi ve güç olarak diğer hepsinden daha ünlü olan bir şehrin yurttaşısın ama kaygını, arttırılabildiğin kadar arttırmak üzere servetine, bir o kadarda şöhretine, şanına adamaktan (*epimeleisthai*) utanmıyorsun ve aklına, hakikate ve ruhunun sürekli gelişimine gelince kaygılanmıyorsun, bunu aklına bile getirmiyorsun (*epimele, phrontizeis*).” (Sokratesin Savunması)

“...Ancak aletheia aynı zamanda, biz onla ilişkide olduğumuz ölçüde, özellikle *psükhe* (ruh) biçiminde Varlıktır” (Foucault, 2018, s.74). Eğer *phronesis*'e sahip olduktan sonra bazı şeyler fark ediliyorsa ve doğru kararlar alınabiliyorsa, bu aletheia ile insan ruhunun ontolojik bakımından özel bir bağa sahip olduğunu gösterir. Sokrates'in görevi, her kişinin kendisi ile ilgilenmesi ve aletheia'nın taşıyıcısı olan bir varlık olarak cesaretlendirmesidir. Bu bakımdan artık etik/ estetik varoluş eksenindeki bir *parrhesia* ile karşı karşıyayız. (Foucault, 2018, s.74) Görüldüğü gibi Sokrates'in kendilik kaygısı ile şekillenen *parrhesia* anlayışı, daha sonraki Yunan ve Roma parrhesiastik uygulamalarında, kişinin kendi üstüne düşünmeye zorlar ve böylece *parrhesia* ilk dönemki pedagojik eğilimlerinden uzaklaşır. Böylesi bir geçiş, *parrhesia*'nin yalnızca dürüst ve açık sözlü bir konuşma yoluyla başkalarını kendi dünyasına dâhil etmek olmadığını, aynı zamanda bir kişinin kendi yaşamında gerçek konuşmanın konuşlandırılması yoluyla kendini değiştirmenin bir yolu olduğunu ortaya koyar. “...Burada sorun kendin hakkındaki hakikatle yüzleşmektir...” (Foucault, 2012, s.112).

Bu yüzleşme için Foucault Yunanlıların *askesis*³ adını verdikleri şeyi gerektirdiğini söyler. Yunanlar için batı dillerine “ascetic” (çileci) olarak geçen *askesis* “herhangi bir pratik terbiyeyi ya da alıştırmayı” ifade eder. Başka bir deyişle bu kavram, herhangi bir sanatın ya da tekniğin teorik ve pratik olarak öğrenilmesi gerektiğine işaret eder. Örneğin Musonius Rufus, bu sanatın yani yaşama sanatının (*tekhne ton biou*), diğer sanatlar gibi olduğunu ve onu, insanın sadece teorik bilgiler aracılığıyla öğrenemeyeceğini ifade ettiğinde geleneksel bir öğretinin olmazsa olmazının altını çiziyordu. Hıristiyan çileciliğinin nihai amacı kişinin kendinden feragatte bulunması iken, Greko – Romen dünyasında ahlâki askesis'inin nihai amacı, kişinin kendisiyle özel bir ilişkisini ifade eder. Başka bir deyişle askesis sayesinde kişi, kendine sahip olma ve kendi üzerinde egemen olma ilişkisi kurar. Hıristiyan dünyasında çilecilik dünyadan kopuşu ifade ederken, Greko – Romen dünyasında askesis genellikle bireyin dünyayla ve kendisi ile etik ve akılcı bir şekilde yüzleşmesini ifade eder (Simpson, 2012, s.110-111). Yunan dünyasında kişinin kendisi ile yüzleşmesi, kendisi hakkındaki hakikati sorgulaması ve bu hakikati bir başkasına söylemek

³ Her ne kadar batı dillerindeki asceticism(*çilecilik*) Yunancadaki *askesis* teriminden gelmiş olsa da *askesis* çilecilik anlamına gelmez.

zorunda olmadan önce yaptığı alıştırmalara geçildiğinde ilk akla vicdan sorgulaması gelir. Foucault'nun daha önce belirttiği gibi, bu *kişisel parrhesia* şeklidir, kendisiyle ilgili hakikatleri itiraf etme ve telaffuz etme yeteneğidir. “Bu noktada öğrenciyle ilgili hakikat sadece hocanın *parrhesia* konuşmasıyla ya da hoca ile öğrenci ya da muhatap arasındaki diyalog yoluyla açığa çıkarılmaz. Öğrenci hakkındaki hakikat, onun kendi kendisiyle kurduğu kişisel bir ilişkiden doğar”(Foucault, 2012, s129). Bu yüzden *parrhesia* yalnızca başkasına hakikat söyleme pratiği değil; kişinin kendisine hakikatleri söylemesinin bir uygulaması olarak görülmelidir. *Parrhesia*'nın bu boyutunu göz önünde bulundurmadan onun kendilik hakikati olarak öz-dönüşüm eylemlerinde etkisini görmek zordur.

Kendiliğin hakikati bir yandan dünya, insan yaşamı, zorunluluk, mutluluk, özgürlük vb. hakkındaki genel ifadelerde temel bulan bir dizi akılcı ilkeyi, diğer yandan da davranışa yönelik pratik kuralları içerir. Ve bu farklı alıştırmalarda sorulan soru şu meseleye yöneliktir: Bu akılcı ilkelerle yeterince tanıştık mıyız? Bu ilkeler zihnimizde, gündelik davranışlarımıza yönelik birer pratik kurala dönüşecek kadar iyi bir biçimde yerleşmiş midir? Ve hafıza sorunu bu tekniklerin kalbinde yer alır; ancak ne yaptığımızı, ne düşündüğümüzü ya da ne hissettiğimizi kendimize hatırlatma yönünde bir girişim olarak... Bu girişim yoluyla akılcı ilkelerimizi yeniden harekete geçirebilir, böylece onları yaşamımızda mümkün olduğunca kalıcı ve etkin hale getirebiliriz. Bu alıştırmalar, ‘kendilik estetiği’ adını verebileceğimiz şeyin parçalarıdır. Zira bir insan kendi nezdinde, bir hükümde bulunan bir yargıcın konumuna ya da rolüne soyunmak zorunda değildir. İnsan kendisine karşı, zaman zaman çalışmayı bırakıp ne yaptığını kontrol eden, kendisine sanatının kurallarını hatırlatan ve bu kuralları o zamana kadar yapmayı başardığı şeylerle karşılaştıran bir teknisyen, zanaatçı ya da sanatçı rolünü de takınabilir (Foucault, 2012, s130).

Parrhesiastes ve kendisi arasındaki ilişki – konuşmacının kendini oluşturma sürecinin bir parçası olarak kendine hakikatleri anlatma yeteneği - bu nedenle merkezi öneme sahiptir. Bu, *Parrhesiastes*lerin hem kendi düşüncelerinin, davranışlarının ve temsillerinin sarrafı hem de kendi hayatı ve etrafındakiler için hakikat içeriğinin taşıyıcısı olması gerektiğini gösterir. Bunlardan ilki, dürüstlük ve öz eleştiri (*self-criticism*) talep ederken, ikincisi ise yeniden yorumlama (*re-interpretation*) ve kendini kurgulama (*self-fictioning*) eylemini talep eder. Bu talepler, öznenin varlık kipinin

pratik olarak dönüştürülmesine referansta bulunur. Bu pratikler olmadan hakikate erişmek pek mümkün olarak gözükmemektedir ve bu pratiklerin meydana çıkardığı oluş durumu, kavram ya da söz öncesine ait ritüelleri ve eylemleri içerir. (Foucault, 2015, s.42). Bu eylemlilik durumu sadece bir öz-dönüşüme değil, aynı zamanda bir özeleştirici durumu olarak Foucault'nun daha sonra "kendilik bakımı" (*care of the self*), ile ilgili kavramının şemsiyesi altında önemli bir işlev görür. Bu aynı zamanda kendiliğin bakımını, hakikat rejimlerine bağlar. Bununla birlikte, kendilik bakımı ile hakikat arasındaki bu bağlantı, *Sokratik parrhesia*'da doğayı, tanrıları ve insanları ilgilendiren tüm problemlerin ortak düzlemi olan "bir varoluş kipi" olarak belirir.

3. Bir Varoluş Estetiği Olarak Parrhesia:

Sokratik parrhesia'da Sokrates, muhataplarına düşündüklerindeki eksikleri veya hatalarını itiraf etmenin ötesinde onların yaşamları (bios) hakkında bir açıklamada bulunmalarına yöneltir. Ancak bu beklenti, onların yaşamlarında meydana gelen olayların bir dökümü olmaktan öte, Sokrates'in akılcı bir söylemle, yani *logos* ile *bios* arasında bir ilişkiyi ispat etme şeklindedir (Foucault, 2012, s.76). Nitekim *Lakbes* Diyalogunda Sokrates,

Ehliyet konusundan değil, *tekhne* konusundan da değil. Başka bir şeyden: Varoluş biçiminden, yaşam biçiminden bahsedecektir. Yaşam biçimi doğruyu söyleme faaliyetinde gerekli, temel korelatif olarak ortaya çıkar. İnsanlar için kaygılanma düzeninde hakikati söylemek; onların yaşam biçimlerini sorgulamak, bu yaşam biçimini sınımaya tabi tutmak anlamına gelecektir (Foucault, 2018, s129).

Foucault'un belirttiği gibi *Sokratik parrhesia* ve kendilik kaybı, ruhun ve varlığın teması olarak değil, kişinin kendi yaşamını nasıl biçimlendireceği şeklinde ortaya çıkar. Sokrates muhataplarını (Nikias ve Lakhes) yaşamları ve sözleri (*logos*) arasındaki ilişki üzerine düşünmeye zorlar. *Sokratik parrhesia*, muhataplarının yaşam tarzlarını sorguladığı gibi⁴ en

⁴ *Lakbes* diyalogunda Nikias (Lysimakhos'a) bu durumu şöyle dile getirir: Sokrates'le ilişkisi olup (gerek tanıdık, gerek akraba) konuşmak için ona yaklaşan her insanın, üstelik sözü nereden acarsa açsın eninde sonunda dönüp dolaşıp sırlarını dökmeye, şimdi nasıl yaşadığını, eskiden nasıl yaşamış olduğunu anlatmaya sürüklendiğini bilmez görünüyorsun; iş buraya dökülünce de, Sokrates onun bütün söylediklerini kılı kırk yararcasına elekten geçirmeden yakasını bırakmaz. Platon, (2010), *Diyaloglar* ed., Mustafa Bayka, çev. Tanju Gökçöl, Remzi Kitabevi, İstanbul, 187e-188b

başından beri kendilerini nasıl yeniden var kılacakları bir pratiği de işlemektedir. *Sokratik parrhesia*'da tema çok nettir: gençlerle ilgilenmek gerekir ve daha da önemlisi kendileri ile ilgilenmelerini onlara öğretmek gerekir. Sokrates açık olarak ifade etmese de gençlerin ilgilenmesi gereken şeyi ise “ruhları”dır. Kedilik kaygısının ilk ve son hedefi olan ruh, Sokrates'in sorgulamasının merkezindedir. Ancak diyalog ilerledikçe Sokrates'in gençlere ilgileneceği nesne olarak anlatılan şeyin ruh değil, aslında yaşam (bios) yani yaşam tarzı olduğu açıkça görülür (Foucault, 2018, s.109). Sokratik diyalog, Nikias ve Lakhes'e kendilerine dair bilgiyle yaşamlarını nasıl yönetmeleri gerektiğine ilişkin bir iç görü kazandırır. *Sokratik parrhesia*'ın meydan çıkardığı bu içgörü, onların kendilik kaygılarından hareketle bir ustanın doğru bir yaşamın nasıl olması gerektiğini anlatmak yerine kişilerin kendi varoluş biçimini bir kendilik kaygısı haline getirmesidir. Kişilerin kendileriyle ilgilenme pratiklerini temel alan bu doğruyu söyleme edimi, onların yaşam tarzlarını sınanmasıyla yani yaşamlarında neleri benimseyecekleri veya benimsemeyecekleri ile ilgili varoluşsal bir mevzilenmedir (Foucault, 2018, s.149). Nitekim Lakhes'in Sokrates tarafından sorgulanmayı kabul etmesinin nedeni de yaşamı (bios) ile söylemiyle uyum içinde olma arzusu vardır. Dolayısıyla onun için Sokrates, konuşması ile yaşama biçimi birbiriyle uyumlu olan biridir ve buna ilişkin doğruluğun kanıtlanma yeri de yaşamın kendisidir.

Parrhesiastes her şeyi söyleyendir.⁵ Her şeyi söylemek, artık hakikati gizlemeden saklamadan veya evirip çevirmeden dile getirmektir. Yalnızca doğruyu söylemek *parrhesia*'nın pratiği budur. Ancak Foucault'ya göre bunu yapmak *parrhesia* kavramının anlamak için yeterli değildir. “Hakikat, yalnızca konuşan kişinin kişisel görüşü olmamalı, fakat isteksizce değil, düşündüğü şey olarak (as being) söylenmelidir*⁶ ve onu parrhesiast yapan da budur” (Foucault, 2011, s.11). *Parrhesia* kavramını ve bu kavramla ilişkili

⁵ *Parrhesia* sözcüğü iki farklı değere sahiptir. Sözcüğün kötüleştiren değerini ilk kez Aristophanes kullanıyor ve daha sonra Hristiyanlık dönemine kadar devam ediyor. Kötüleştiren anlamında da *parrhesia* yine her şeyi söylemektir. Ancak buradaki her şeyi söylemek ağzına gelen her şeyi söylemek anlamındadır. Söylenen her şey konuşanın tutkusu ve çıkarı lehine olarak ortaya dökülür. Bu durumda *Parrhesiastes* en önemli ilkesi olan rasyonalite ilkesine ve hakikat ilkesinden uzak iflah olmaz bir gevezedir veya öyle görünür.

⁶ Bu ifadeyi daha anlaşılır kılmak gerekirse Foucault şöyle diyor: ... yalnızca konuşanın hakikati konuşması ya da isteksizce dile getirmesi yetmez, aynı zamanda düşündüğü şey olarak hakikati ifade etmesi gerekir.

pratiği her zaman birlikte düşünmeliyiz. Hakikati dile getiren yani Sokrates, onunla ilişki kuran Nikias ve Lakhes'i, kendisi nasıl hakikatin kendisine bağlanmışsa, onlarında kendi hakikatlerine öyle bağlanmasını sağlar. Hakikati dile getiren Sokrates, hakikat olduğunu düşündüğü şeyi tereddütsüz bir şekilde dile getirmiş, dile getirdiği içeriğe bağlanmış ve bu içeriğin onun davranışlarını biçimlendirmesini kabul etmiştir. Başka bir deyişle *Parrhesiastes* görüşünü ifade eder; düşündüğünü söyler; hakikatin altına imzasını atar ve son olarak dile getirdiği hakikatin kendisi *haline* gelir. Bu haline geliştikten sonra ancak o hakikati dile getirilebilir. Kendini bu göreve adeta adar ve onun aracılığı ile bu yükümlülüğün altına girer. Bir bakıma hakikati dile getirmenin ağırlığı, onun, kendisi olarak ifade etmekten geçer. Konuşan, hakikate dışsal değildir; hakikat her yönü ile onu sarmalamıştır; ona nüfuz etmiştir. *Parrhesia* ediminde hakikat ile kişi ilişkisinde dışsal sınırların içsel lehine aşılması olduğunu görürüz. O halde burada bireyin tüm varlığını gerektiren bir hakikat açılımı ile karşı karşıyayız ve bu durum sözel bir edim olarak değil, daha çok *varlıksal* bir edim (Foucault, 2011, s.13) olarak anlam kazanmaktadır.

Bu anlamda *parrhesia*, bir gramer hocasının öğrencilerine doğru bildiklerini sözel anlatımından öte bir eylemdir. Foucault, belki de bu farklı yorumlamaya elverişli anlamı nedeniyle *parrhesia*'nın söylem içindeki pratik işlevini sürekli vurgulamaktadır. "Bu şekilde, *parrhesia*, bireyin başkalarının ve kendisinin hakikatini çıplak biçimde görmesine izin veren somut bir açıklama eylemidir." (Simpson, 2012, s.101) Bu tarz bir *parrhesia* okuması sürekli olarak retorik ile doğrudan bir zıtlık oluşturur. Şematik bir şekilde retorik, antikçağda tanımlandığı şekliyle bir sözcemele tarzıdır ve konuşan ile söylenen arasında bir iç içelik veya daha genel olarak söylenen şeyin, konuşanın dünyasını belirleme veya şekillendirme durumu söz konusu değildir. Retorik, sadece konuşan kişiye söz söyleme imkânı veren bir *tekniktir*. Burada tekniğin altını çimemek gerekir. Teknik, sınırlara işaret eder. Sözü ve o sözün kullanımını gerçekleştiren kişinin sınırları birbirine geçmez. Sözün belirlenimi söz konusu ve bu belirlenim, öznedede varlığını sürdürür. Retorik, *parrhesia*'nın tersine, söze uygun bir pozisyon almayı gerekli kılmadığı gibi, dile getirilen şey ile dile getirenin görüşünde de bir örtüşme talep etmez. Konuşan kişi kendi kanıları, davranış biçimleri ve kendi inançlarını koruyarak da retorik tekniğine başvurabilir. Hatta

retorikte söz, bir maske olarak tüm bu niteliklerin dışında kalır. İyi bir retorikçi, iyi bir hatip yani söz ustası olduğundan inandığından, bildiğinden ve düşündüğünden bütünüyle farklı bir şeyi mükemmel bir şekilde ifade edebilir. Bunu öyle gerçekleştirir ki sonuçta bildiği inandığı ve düşündüğü ile örtüşmeyen ancak muhataplarının inandığı, istediği ve düşündüğü bir şeymiş gibi sunabilir. Retorikte konuşanla söylenen şey arasında bir ilişki söz konusu değildir, ancak retorikçi söylenenle muhatapları arasında zorunlu bir ilişkinin kurulmasına neden olur. Bu açıdan retorik *parrhesia*'nın tam zıttıdır. *Parrhesia*'da konuşan ile konuşulan arasında güçlü bir ilişki vardır ve bu ilişki iki ögenin bir bütünde ayrı ayrı olarak var olması şeklinde değildir, birbirine geçmiştir. Özne, hakikatin ev sahipliğini yapmaz; bir bakıma onun evidir. Konuşmadan önceki dönemde bir birlik vardır. Konuşma, bu birliğin somutluk kazanmasıdır. *Parrhesia*'da kişi, düşündüğünden hissettiğinden başka bir şey ifade etmeye gereksinim duymaz. Zaten bunun dışında bir süreç söz konusu da olamaz. Eğer *parrhesia* meydana gelmişse, söyleyen ile söylenen varoluşsal bir birliktelik içindedir. Parrhesiastes, *varoluşunun* gereği olarak o konuşmayı yapmaktadır (Foucault, 2018, s.14/15).

Bu durumda öznelik veya öznelleşme verili ve kaçınılmaz bir süreç değil, tersine tarihsel koşullar ve seçimlerle şekillenen bir nitelik olarak karşımıza çıkar. Eğer özne verili bir pozisyon değilse, bu onu yeniden kurmada bir imkân sunar. Bu yeniden kurmada *parrhesia* farklı bir değere sahiptir. Foucault'ya göre *parrhesia* bir yandan insanı öznelştiren iktidar pratiklerini ifşa etmek için bir imkân sunarken, öte yandan bu iktidar pratiklerine karşı insanın kendi öznelliğini kurmasının yani, alternatif bir öznelleşme imkânı da sunar. Dolayısıyla *parrhesia* tarihsel öznelleşmenin yapı bozuma uğratılmasında ve yeni bir öznelleşme sürecinin de en temel dinamiğini oluşturur. Öznelleşme, iktidar, bilgi ve etik olmak üzere üç temel noktadan geçerek oluşur. Bu farklı eksene karşı mücadele edecek tarihsel anı, Foucault, bir varoluş anı olarak *parrhesia*'dan türetir. Bu estetik varoluş anını var eden *parrhesia*, sadece insanı var eden ya da onu öznelştiren tüm pratiklerinin sorunsallaştırılmasına yol açmaz, aynı zamanda tarihin farklı bir öznelleşme imkânına ilişkin bir umut ışığı da yakar. Bu anlamda *parrhesia* ile meydana gelen şey, bir yönüyle öznenin kendilik pratiklerini sorgulamak diğer yönüyle de yeni bir ontolojidir.

Sonuç

Parrhesia birçok yorumcu için etik, epistemik ve politik boyutlarıyla anlam kazanmaktadır. Ancak bu okumada *parrhesia*, birinin doğru ve riskli olan bir başkasına aktarması ve bu etkileşimle somutlaştırılan hakikatlerle ilişkilidir. Foucault'nun "varoluş estetiği" konusundaki yazılarında *parrhesia*'nın işlevini, sadece yeni özneleşme için bir imkân değil, politik baskıya karşı koymak için pratik bir yoldur. Başka bir deyişle söylem içinde gerçeği harekete geçirmenin ve böyle bir gerçeği kendi etiğine ve varlığına bağlamanın kayda değer bir yoludur.

Eğer *parrhesia* hakikati anlatma eylemse ise o halde *parrhesia*, hem kişilerarası ilişkilere hem de varlığın estetiğine kurgulamanın bir aracı olarak görülebilir. Bu, Nancy Luxon'un ileri sürdüğü gibi, *parrhesia*'nın 'alternatif bir özne oluşumu'⁷ nun bir parçası olmasına izin verecektir. Bunun nedeni, daha sonra deneyime dâhil edilebilecek yaratıcı hakikatin üretilmesine imkân tanınmasıdır (Simpson, 2012, s.109).

Eğer *parrhesia*, "kendinin bakımı, kendinin bilgisi, kendinin sanatı ve egzersizi..."(Foucault, Davidson and Burchell, 2010, s.45) olarak ifade edilirse, hakikati söyleyen öznenin kendini gösterme, ortaya koyma edimi en az söyleme edimi kadar önem arz edecektir. "Hakikati söyleyen özne olarak nasıl *tezhür* ediyor, yani hakikati söylerken kendini kendisine nasıl temsil ediyor ve başkaları ona o anda nasıl bakıyor" (Foucault, 2018, s.2). *Parrhesia* da ilk bakışta asıl mesele, bir aktarım olarak görülse de daha derinde bu aktarımın yani doğruyu söyleme ediminden önce öznenin nasıl kurulduğu, kuruluş tarzının ne olduğu da en az aktarım kadar önemlidir. Başka bir deyişle doğruyu söyleyen kişi, kendisini hangi psikolojik düzlemde konumlandırmaktadır. Ya da bir varlık biçimi olarak kendini nasıl bir tarzda sunmaktadır. Bu, *parrhesia*'nın yalnızca diğerleri ile pedagojik ve politik ilişkilere ilişkin bir kritiği değil, aynı zamanda kişinin kendi varlığına ilişkin yönelimi, kendini inşası ve daha genel olarak bir "varoluş estetiği"ni ifade eder. Foucault, bilme, yönetim ve kendilik bileşenlerinin birbirinden ayrıştığının ve yeniden bir araya getirilmesinin imkânı üzerine yoğunlaşır ve Nietzscheci "varoluş estetiği"nin birliği ve bireyin kendisini

⁷ Ayrıca bkz. Luxon, Nancy. (2008) "Ethics and Subjectivity: Practices of Self-Governance in the Late Lectures of Michel Foucault." *Political Theory* 36.3: 377-402.

yeniden yapmasının ya da yapması gereken yolların farkındadır. Bunlar öncelikli olarak etik ve politik olarak kişinin özyönetim ve dönüşüm ilkelidir. Eğer öyleyse sanatsal okuma ve yazma tekniklerini daha genel olarak Yunanlıların Batı geleneğinde başlattığı manevi alıştırmaları ve kendini yansıtmaya sanatlarını kullanarak kendimizi yeniden yaratabiliriz (Peters, 2005, s.385). Bir röportajında Foucault bunu şöyle ifade eder:

Benim dikkatimi çeken, toplumumuzda sanatın, kişileri ve hayatı değil de, yalnızca nesnelere kapsayan bir şey oluşu. Tamam sanat, tek uzmanları sanatçılar olan bir özel şeydir diyelim. Ama niye her birimiz kendi hayatından bir sanat eseri çıkarmasın ortaya? Neden şu lamba, bu ev bir sanat nesnesi olsun da, benim hayatım olmasın? (Foucault, 1987, s.20).

Hayatın bir sanat eseri olarak kurulması ilk bakışta çok fazlasıyla bir ideali ifade ediyormuş gibi gelebilir. Ancak Foucault Greko-Romen metinlerinde buna dair çok ciddi izler bulunduğunu belirtir. Örneğin Sokrates'i, Seneca'yı ya da Plinius'u okuduğunuzda, Greko-Romenlerin Hıristiyanlıktan bütünüyle farklı olarak ne tanrı'nın varlığı hakkında birtakım sorular sorduklarına ne de ölümden sonra bir gelecek hayat hakkında herhangi bir sorgulamada bulunduğunu belirtir. Ne tanrı ne de gelecek bir hayat onlar için büyük bir sorundu. Onların temel sorusu şuydu: Hangi tekhnē'yi (*sanatı*) kullanmalıyım iyi bir şekilde yaşayabileyim? Ve bu Foucault açısından Antik kültürün başlıca evrimlerinden biri, bu *tekhne tu biu'nun*, bu *yaşama sanatı'nın* giderek bir ben *tekhne'si* haline gelmesidir. Foucault bu yüzden Greko-Romen etiğinin bir kişisel seçiş sorunu üzerinden bir varoluş estetiğine doğru gelişim gösterdiğini söyler (Foucault, 1987, s.17). Başka bir deyişle *bios'u* estetik bir sanat eserinin maddesi olarak algılama biçimi olarak görme zemininde. Bu açıdan Greko-Romen etiği, kendi başına ele alındığında otoriter ve disiplinci yapılardan bağımsız veya onlardan ilişkisiz olarak ele alındığında varoluşun güçlü bir yapısı olarak şekillenir (Foucault, 1987, s.17). Mademki belli dönemlerde etik-özellikle Greko Romen döneminde bir 'varoluş estetiği'ne bağlıydı. O zaman tarihsel çözümlenmelerle öznenin konumu daha net kılınabilir. Yüzyıllar boyunca farklı ilişkilerle biçimlenen ve inşa edilen *Ben'in* ya da *özne'nin* bir alternatifi olabileceği fikrine biraz daha alışmak gerekmektedir. *Ben*, verili değildir. O tarihsel koşulların politik, toplumsal ve ekonomik iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak bugünkü pozisyonunu almıştır.

O halde yeni bir *Ben* mümkündür. *Ben*'in verili olmadığı düşüncesinden bir tek pratik sonuç çıkarılabilir; “kendi kendimizi oluşturmalıyız, tıpkı bir sanat eseri gibi imal etmeli, düzenlemeliyiz” (Foucault, 1987, s.20).

Kaynaklar

- Deleuze, G. (2019). *Foucault Üzerine Dersler*. (Çev. A. Baran). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Foucault, M. (1998). *Aesthetics, Method, and Epistemology*, vol. 2. (Ed. J. D. Fubion, trans. R. Hurley & Others). New York: The New Press.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar*. (Çev. I. Ergüden & O. Akinhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin Düzeni*. (Çev. T. Ilgaz). İstanbul: Hil Yayınları.
- Foucault, M. (2010) *The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France 1982-1983*. (Trans. G. Burchell). Ne York: Springer.
- Foucault, M. (2011). *The Courage of Truth: Lectures at the College de France 1983-1984*. (Trans. G. Burchell). New York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2018). *Hakikat Cesareti: Kendimi ve Başkalarının Yönetimi II*. (Çev. A. Beyaz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Öznenin Yorumbilgisi* (Çev. F. Keskin). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *Doğruyu Söylemek*. (Çev. K. Eksen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Luxon, N. (2008). Ethics and Subjectivity: Practices of Self-Governance in the Late Lectures of Michel Foucault. *Political Theory*, 36 (3), 377-402.
- Platon (2010). *Diyaloglar*. (Ed. M. Bayka, çev. T. Gökçöl). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Prado, C. G. (2006). *Searle and Foucault on Truth*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peters, M. A. (2005). Foucault, Counselling and the Aesthetics of Existence. *British Journal of Guidance & Counselling*, 33 (3), 383-386.
- Simpson, Z. (2012). The Truths We Tell Ourselves: Foucault on Parrhesia. *Foucault Studies*, 13, 99-115.
- Soysal, Ö. (2015). Doğruyu Söyleme Cesareti ve Eleştirisi. *Felsefi Düşün*, 5, 217-274.

Öz: Michel Foucault hayatının sonlarına doğru Nietzsche'yi takip edecek şekilde bir kendilik sanatı ya da daha genel olarak “bir varoluş estetiği”nin taslağını çizdi. Bununla, bireyin kendisini bir sanat eserine dönüştürdüğü bir dizi yaratıcı ve deneysel süre ve tekniği anlıyordu. Nietzsche kendini sanat eserine dönüştürme figürü olarak filozof - sanatçıyı görüyordu. Bununla birlikte Foucault 'un tüm çalışmalarının öznenin oluşum tarihi ve bu tarihten sıyrılmanın imkânları üzerine olduğu söylenebilir. Foucault ilk dönem çalışmalarında daha çok insanın özneye dönüştürülme kiplerini ortaya koymuştur. Son dönem çalışmalarında ise bireyin özneye dönüştürme kodlarından sıyrılmasının imkânlarını sorgulamıştır. Bireyin kendini bir kendilik sanatı olarak var kılması bu temel üzerine yükselir. Bu makale Foucault'un son dönem çalışmalarından hareketle bir söyleme baş-
vurmadan kendiliğin sanatı olmanın imkânına odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Estetik, parrhesia, varoluş estetiği, varoluş etiği, kendilik kaygısı.

[¹] Bu çalışmanın ana teması, 2019 Mayıs'da Dokuz Eylül Üniversitesi Felsefe Bölümü'nün düzenlediği 8. *İzmir Felsefe Günleri*'nde sunulmuş olan “Bir Varoluş Estetiği Olarak Parrhesia” başlıklı sözlü bildiriye dayanmaktadır.

